

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (třetího senátu)

3. října 2019*

„Řízení o předběžné otázce – Směrnice 93/13/EHS – Spotřebitelské smlouvy – Zneužívající ujednání – Hypoteční úvěr indexovaný na cizí měnu – Ujednání týkající se určení směnného kurzu měn – Důsledky konstatování zneužívající povahy určitého ujednání – Možnost soudu nahradit zneužívající ujednání obecnými ustanoveními občanského práva – Posouzení zájmu spotřebitele – Další existence smlouvy bez zneužívajících ujednání“

Ve věci C-260/18,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Sądu Okręgowego w Warszawie (krajský soud ve Varšavě, Polsko) ze dne 26. února 2018, došlým Soudnímu dvoru dne 16. dubna 2018, v řízení

Kamil Dziubak,

Justyna Dziubak

proti

Raiffeisen Bank International AG, prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, dříve Raiffeisen Bank Polska SA,

SOUDNÍ DVŮR (třetí senát),

ve složení A. Prechal (zpravodajka), předsedkyně senátu, F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund a L. S. Rossi, soudci,

generální advokát: G. Pitruzzella,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za K. Dziubaka a J. Dziubak A. Plejewskou, adwokata,
- za Raiffeisen Bank International AG, prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, dříve Raiffeisen Bank Polska SA, R. Cebelińskim a I. Stolarskim, radcami prawnymi,
- za polskou vládu B. Majczynou, jako zmocněncem,

* Jednací jazyk: polština.

– za vládu Spojeného království S. Brandonem, jako zmocněncem, ve spolupráci s A. Howard, barrister,

– za Evropskou komisi N. Ruiz Garcíou a M. Siekierzyńskou, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 14. května 2019,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 1 odst. 2, článku 4, čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi Kamilem Dziubakem a Justynou Dziubak (dále jen „dlužníci“) a Raiffeisen Bank International AG, prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, dříve Raiffeisen Bank Polska SA (dále jen „Raiffeisen“), ve věci údajné zneužívající povahy ujednání o mechanismu indexace použitým ve smlouvě o hypotečním úvěru indexované na cizí měnu.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Třináctý bod odůvodnění směrnice 93/13 stanoví:

„vzhledem k tomu, že se předpokládá, že právní nebo správní předpisy členských států, které přímo nebo nepřímo stanoví ujednání spotřebitelských smluv, neobsahují zneužívající ujednání; že se proto nejvíce jako nezbytné podřídit ustanovením této směrnice ujednání, která odrážejí závazné právní nebo správní předpisy a zásady nebo ustanovení mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy [nebo Společenství]; že v tomto ohledu ‚závazné právní nebo správní předpisy‘ v čl. 1 odst. 2 zahrnují také pravidla, která se v souladu s právními předpisy použijí mezi smluvními stranami, pokud nebylo ujednáno jinak“.

- 4 Článek 1 odst. 2 této směrnice stanoví:

„Smluvní ujednání, která odrážejí závazné právní a správní předpisy a ustanovení nebo zásady mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy nebo Společenství, zejména v oblasti dopravy, nejsou předmětem ustanovení této směrnice.“

- 5 Článek 4 uvedené směrnice stanoví:

„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se zneužívající povaha smluvního ujednání s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.“

2. Posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání se netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti mezi cenou a odměnou na straně jedné a službami nebo zbožím poskytovaným jako protiplnění na straně druhé, pokud jsou tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.“

6 Podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 platí:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

7 Článek 7 odst. 1 této směrnice zní takto:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabráňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

Polské právo

8 Článek 56 Kodeksu cywilnyho (občanský zákoník) stanoví:

„Právní jednání vyvolává nejen účinky, které jsou v něm vyjádřeny, ale rovněž účinky plynoucí ze zákona, zásad společenského soužití a zvyklostí.“

9 Článek 65 občanského zákoníku stanoví:

„1. Projev vůle je třeba vykládat v souladu se zásadami společenského soužití a zvyklostmi s přihlédnutím k okolnostem, za kterých byl učiněn.

2. V případě smluv je třeba hledat, jaký byl společný úmysl stran a sledovaný cíl, spíše než se opírat o jejich doslovné znění.“

10 Článek 353¹ občanského zákoníku zní takto:

„Smluvní strany mohou určit obsah právního vztahu podle vlastního uvážení, pokud jeho obsah nebo účel není v rozporu se základními charakteristikami (povahou) tohoto vztahu, zákonem nebo zásadami společenského soužití.“

11 Článek 354 občanského zákoníku stanoví:

„1. Dlužník má povinnost splnit závazek v souladu s jeho obsahem, způsobem odpovídajícím jeho společensko-hospodářskému účelu a zásadám společenského soužití, jakož i způsobem odpovídajícím zvyklostem v dané oblasti, pokud takové zvyklosti existují.

2. Stejným způsobem je věřitel povinen poskytnout součinnost při plnění závazku.“

12 Podle článku 385¹ občanského zákoníku platí:

„1. Ujednání spotřebitelské smlouvy, která nebyla individuálně sjednána, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud jeho práva a povinnosti upravují takovým způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy a hrubě porušuje jeho zájmy (nedovolená ujednání). Uvedené neplatí pro ujednání, která vymezují hlavní plnění stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně.

2. Pokud smluvní ujednání není podle odstavce 1 pro spotřebitele závazné, zůstávají strany vázány ostatními ustanoveními smlouvy.

3. Ujednáními spotřebitelské smlouvy, která nebyla sjednána individuálně, jsou taková smluvní ujednání, na jejichž obsah neměl spotřebitel skutečný vliv. Jedná se zejména o smluvní ujednání převzatá ze vzorové smlouvy, která byla spotřebiteli navržena druhou smluvní stranou.

[...]“

13 Článek 385² občanského zákoníku uvádí:

„Slučitelnost smluvních ujednání s dobrými mravy se posuzuje s ohledem na stav v době uzavření smlouvy, s přihlédnutím k jejímu obsahu, k okolnostem, které provázely její uzavření, jakož i k dalším smlouvám souvisejícím se smlouvou, v níž jsou obsažena posuzovaná ustanovení.“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 14 Dne 14. listopadu 2008 uzavřeli dlužníci jakožto spotřebitelé smlouvu o hypotečním úvěru s bankou Raiffeisen. Tato smlouva byla vyjádřena v polských zlotých (PLN), ale indexována na cizí měnu, a sice na švýcarský frank (CHF), přičemž doba trvání tohoto úvěru činí 480 měsíců (40 let).
- 15 Pravidla indexace uvedeného úvěru na dotčenou měnu byla stanovena v podmínkách hypotečního úvěru uplatňovaných bankou Raiffeisen, které byly součástí uvedené smlouvy.
- 16 Odstavec 7 bod 4 uvedených podmínek v podstatě stanoví, že úvěr dotčený ve věci v původním řízení je poskytnut v PLN na základě směnného kurzu, který není nižší než nákupní kurz PLN-CHF podle kurzovního lístku uvedené banky platného v okamžiku uvolnění finančních prostředků, přičemž dlužná částka z titulu tohoto úvěru je vyjádřena v CHF na základě tohoto kurzu. Podle odst. 9 bodu 2 týchž podmínek jsou měsíční splátky uvedeného úvěru vyjádřeny v CHF a ke dni jejich splatnosti sráženy z bankovního účtu v PLN, tentokrát na základě prodejního kurzu PLN-CHF podle uvedeného kurzovního lístku.
- 17 Úroková sazba úvěru dotčeného ve věci v původním řízení byla stanovena na základě pohyblivé úrokové sazby, která byla definována jako součet referenční sazby LIBOR CHF 3M a běžné marže banky Raiffeisen.
- 18 Dlužníci podali k předkládajícímu soudu žalobu, kterou se domáhali toho, aby byla úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení prohlášena za neplatnou z důvodu údajné zneužívající povahy ujednání o mechanismu indexace, který je popsán v bodě 16 tohoto rozsudku. V tomto ohledu tvrdí, že jsou tato ujednání protiprávní, neboť bance Raiffeisen umožňují neomezeně a svévolně určovat směnný kurz. V důsledku toho tato banka jednostranně určuje zbývající částku tohoto úvěru vyjádřenou v CHF, jakož i částku měsíčních splátek vyjádřenou v PLN. Po zrušení uvedených ujednání nebude podle žalobců možné určit správný směnný kurz, takže daná smlouva nebude moci nadále existovat.
- 19 Podpůrně žalobci tvrdí, že úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení může být splněna bez těchto ujednání, a to na základě výše úvěru vyjádřené v PLN a úrokové sazby stanovené v této smlouvě a vycházející z proměnlivé sazby LIBOR a z běžné marže banky.
- 20 Banka Raiffeisen popírá, že mají dotyčná ujednání zneužívající povahu, a tvrdí, že po případném zrušení těchto ujednání zůstanou strany vázány ostatními ustanoveními úvěrové smlouvy dotčené ve věci v původním řízení. Namísto zrušených ujednání, a neexistují-li dispozitivní normy určující způsob stanovení směnného kurzu, je třeba uplatnit obecné zásady stanovené v článcích 56, 65 a 354 občanského zákoníku.

- 21 Tato banka kromě toho namítá, že zrušení uvedených ujednání nemůže vést k tomu, že bude úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení plněna jakožto úvěr vyjádřený v PLN za současného použití úrokové sazby určené na základě sazby LIBOR. Použití sazby LIBOR CHF, jak bylo stranami dohodnuto, namísto vyšší úrokové sazby stanovené pro PLN, tj. sazby WIBOR, vyplývalo podle ní výlučně z toho, že dotýčná ujednání obsahovala mechanismus indexace.
- 22 Předkládající soud poukazuje na to, že takové úvěrové smlouvy indexované na cizí měnu, jako je dotčená úvěrová smlouva, se vyvinuly v praxi. Pojem takové úvěrové smlouvy byl v polských právních předpisech zaveden až v roce 2011, avšak tyto předpisy pouze stanoví, že ve smlouvě musí být zvláště upraveno zejména určení převodního mechanismu.
- 23 Pokud jde o ujednání stanovená v dotčené úvěrové smlouvě, předkládající soud upřesňuje, že vychází z konstatování, že tato ujednání mají zneužívající povahu, a dlužníky tedy nezavazují.
- 24 Tento soud poukazuje na to, že bez uvedených ujednání není možné určit směnný kurs, a není tedy možné plnit dotčenou úvěrovou smlouvu. V tomto ohledu se předkládající soud s odkazem na rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerne Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), nejprve táže, zda je v případě, že je zrušení této smlouvy pro spotřebitele nevýhodné, dovoleno překonat mezery v uvedené smlouvě uplatněním takových vnitrostátních ustanovení nikoli dispozitivní, nýbrž obecné povahy, která odkazují na zásady společenského soužití a zvyklosti, jako jsou ustanovení v člancích 56 a 354 občanského zákoníku. I když je možné, že tyto zásady a zvyklosti umožňují mít za to, že se uplatní směnný kurz používaný bankou Raiffeisen, jak to vyplývá ze sporných ujednání, lze podle předkládajícího soudu rovněž připustit, že se uplatní tržní směnný kurz nebo směnný kurz stanovený centrální bankou.
- 25 V případě záporné odpovědi na tuto otázku se uvedený soud mimoto táže, zda v případě, že má soud za to, že by zrušení smlouvy mělo pro spotřebitele nepříznivé důsledky, může zneužívající ujednání obsažené v této smlouvě zachovat, i když spotřebitel nevyjádřil úmysl být jím vázán.
- 26 Předkládající soud dále uvádí, že za účelem zjištění, zda má zrušení smlouvy pro spotřebitele nepříznivé důsledky, je nezbytné vymezit kritéria pro posouzení těchto důsledků, a zejména okamžik, k němuž je třeba je posoudit. Předkládající soud se rovněž táže, zda může posoudit důsledky zrušení dotýčné smlouvy proti vůli spotřebitele, tedy zda může spotřebitel namítat, aby byla tato smlouva doplněna nebo aby byl způsob jejího plnění stanoven na základě pravidel obsahujících obecná ujednání, kdyby měl tento soud v rozporu s názorem spotřebitele za to, že by pro něj mohlo být doplnění uvedené smlouvy výhodnější než její zrušení.
- 27 Předkládající soud se konečně táže na výklad výrazu „může-li nadále existovat bez dotýčných zneužívajících ujednání“ obsaženého v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. Tento soud uvádí, že zachování úvěrové smlouvy dotčené ve věci v původním řízení v takové pozměněné podobě, jak byla popsána v bodě 19 tohoto rozsudku, by mohlo – ačkoli toto zachování není objektivně nemožné – být v rozporu s obecnými zásadami omezujícími smluvní svobodu zakotvenými v polském právu a zejména s článkem 353¹ občanského zákoníku, neboť není pochyb o tom, že indexace tohoto úvěru představuje jediný důvod pro použití úrokové sazby založené na sazbě LIBOR CHF, jak byla stranami dohodnuta při uzavření uvedené smlouvy.
- 28 Za těchto podmínek se Sąd Okręgowy w Warszawie (krajský soud ve Varšavě, Polsko) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:
- „1) Umožňují čl. 1 odst. 2 a čl. 6 odst. 1 směrnice [93/13], aby – v případě, že by zrušení celé smlouvy z důvodu zneužívající povahy smluvních ustanovení, která určují způsob plnění smluvního závazku stranou (jeho výši), bylo nevýhodné pro spotřebitele – byly mezery ve smlouvě překonány nikoliv uplatněním dispozitivního ustanovení, které jasně nahrazuje zneužívající ujednání, nýbrž

uplatněním vnitrostátních ustanovení, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, které jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, které mimo jiné vyplývají ze zásad spravedlnosti (zásad společenského soužití) nebo ze zvyklostí?

- 2) Musí být případné důsledky zrušení celé smlouvy pro spotřebitele posuzovány s ohledem na okolnosti existující v okamžiku uzavření smlouvy, nebo v okamžiku vzniku sporu mezi stranami ohledně platnosti určitého ujednání (jestliže spotřebitel namítne, že se jedná o zneužívající ujednání), a jaký význam má názor spotřebitele v průběhu takového sporu?
- 3) Je možné zachovat ujednání, která jsou podle ustanovení směrnice [93/13] zneužívajícími smluvními ujednáními, pokud se v době rozhodování sporu zdá, že je takovéto řešení objektivně výhodné pro spotřebitele?
- 4) Je podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 možné, aby uznání ujednání, která upravují výši a způsob plnění závazků stran, za zneužívající vedlo k tomu, že se právní vztah v podobě, jak je upraven smlouvou, bude po vypuštění zneužívajících ujednání lišit od toho, co strany zamýšlely jako hlavní závazek, a je konkrétně možné, aby byla po uznání ujednání za zneužívající zachována ostatní ujednání upravující hlavní závazek spotřebitele, jejichž zneužívající povaha nebyla namítnuta, pokud jsou podle dohody stran (obsažené ve smlouvě) obsahově neoddělitelná od ujednání napadeného spotřebitelem?“

Řízení před Soudním dvorem

- 29 Podáním došlým kanceláři Soudního dvora dne 24. června 2019 požádala banka Raiffeisen, aby bylo nařízeno znovuotevření ústní části řízení. Podáním došlým kanceláři Soudního dvora dne 4. září 2019 tato účastnice řízení rozvedla důvody, na nichž stojí tato žádost.
- 30 V tomto ohledu banka Raiffeisen v podstatě tvrdí, že generální advokát ve svém stanovisku vycházel z chybného předpokladu, že zprvve polské právo neobsahuje žádnou dispozitivní právní normu, která by přímo stanovila pravidla pro měnové přepočty, ačkoliv taková norma byla vložena do čl. 358 odst. 2 občanského zákoníku; dále že vnitrostátní soud je povolán k tomu, aby při určování obsahu smlouvy tuto smlouvu „přizpůsobil“ a „vyložil či dotvořil“, ačkoliv podle současné polské praxe je uplatňován průměrný kurz centrální banky; a konečně že zrušení úvěrové smlouvy v zásadě vede k okamžité splatnosti dlužné částky, ačkoliv polské právo stanoví i jiné následky zrušení takové smlouvy, které jsou pro spotřebitele mnohem závažnější. Tato účastnice řízení rovněž tvrdí, že kdyby byl přijat závěr – jak navrhuje generální advokát v bodě 41 svého stanoviska – že takovou úvěrovou smlouvu indexovanou na CHF, jako je smlouva ve věci v původním řízení, lze přeměnit na smlouvu, jež by nadále nebyla indexována na tuto měnu a současně by zůstala úročena sazbou vztahující se k této měně, mělo by to nepřiměřené negativní důsledky pro polský bankovní sektor.
- 31 Podle článku 83 jednacího řádu Soudního dvora může Soudní dvůr kdykoli po vyslechnutí generálního advokáta nařídit znovuotevření ústní části řízení, zejména má-li za to, že věc není dostatečně objasněna, nebo předložil-li některý z účastníků řízení po ukončení této části řízení novou skutečnost, která může mít rozhodující vliv na rozhodnutí Soudního dvora, anebo má-li být věc rozhodnuta na základě argumentu, který nebyl mezi účastníky řízení nebo zúčastněnými uvedenými v článku 23 statutu projednán.
- 32 V projednávané věci má Soudní dvůr po vyslechnutí generálního advokáta za to, že má všechny poznatky nezbytné pro vydání rozhodnutí. V tomto ohledu Soudní dvůr poukazuje na to, že skutečnosti předložené bankou Raiffeisen nepředstavují nové skutečnosti, které mohou mít rozhodující vliv na rozhodnutí Soudního dvora ve smyslu článku 83 jednacího řádu. Vzhledem k tomu, že se tyto skutečnosti týkají výkladu polského práva, mohly by totiž být relevantní nanejvýš pro účely

rozhodování předkládajícího soudu. Nejsou naproti tomu relevantní za účelem odpovědi na otázky položené tímto soudem. Skutečnosti týkající se nepřiměřené povahy přeměny dané smlouvy, jak ji popisuje banka Raiffeisen, navíc pouze rozvádí písemná vyjádření, které tato banka již předložila.

- 33 Za těchto podmínek není namístě nařídit znovuotevření ústní části řízení.

K předběžným otázkám

Ke čtvrté otázce

- 34 Podstatou čtvrté otázky předkládajícího soudu, kterou je třeba zodpovědět jako první, je, zda čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby vnitrostátní soud – poté, co konstatoval, že některá ujednání úvěrové smlouvy indexované na cizí měnu a úročené sazbou přímo navázanou na mezibankovní sazbu dotýčné měny mají zneužívající povahu – měl v souladu s vnitrostátním právem za to, že tato smlouva nemůže bez těchto ujednání nadále existovat z důvodu, že by jejich zrušení mělo za následek změnu povahy hlavního předmětu uvedené smlouvy.
- 35 V tomto ohledu z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že ujednání napadená dlužníky se týkají mechanismu indexace úvěru dotčeného ve věci v původním řízení na dotýčnou měnu, přičemž tato indexace je uskutečňována tak, že dlužníci musí nést náklady vyplývající z rozdílu mezi nákupním kurzem této měny použitým při uvolnění finančních prostředků a prodejním kurzem této měny, jenž se uplatní na měsíční splátky. Poté, co předkládající soud konstatoval, že tato ujednání mají zneužívající povahu, se táže, zda je možné, aby úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení nadále existovala bez uvedených ujednání, pokud by vypuštění zvoleného mechanismu indexace znamenalo, že by byl plněn jiný typ smlouvy, než který strany uzavřely.
- 36 Podle tohoto soudu by pak totiž úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení nebyla nadále na uvedenou měnu indexována, zatímco úroková sazba by zůstala založena na sazbě této měny, která je nižší. Takováto úprava, která by měla vliv na hlavní předmět této smlouvy, by mohla být v rozporu s obecnými zásadami omezujícími smluvní svobodu stanovenými polským právem, a zejména s článkem 353¹ občanského zákoníku.
- 37 V tomto ohledu je třeba připomenout, že systém ochrany zavedený směrnicí 93/13 spočívá na myšlence, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli z hlediska vyjednávací síly i úrovně informovanosti, což ho vede k tomu, že přistoupí na podmínky předem vyhotovené prodávajícím nebo poskytovatelem, ač nemůže ovlivnit jejich obsah. Vzhledem k takovému nerovnému postavení ukládá tato směrnice členským státům, aby stanovily mechanismus zajišťující, aby každé smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, mohlo být přezkoumáno za účelem posouzení, zda případně nemá zneužívající povahu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, body 49 a 50).
- 38 V této souvislosti čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle vnitrostátních právních předpisů členských států pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotýčných zneužívajících ujednání.
- 39 Podle ustálené judikatury toto ustanovení – a zejména jeho druhá část – směřuje nikoliv ke zrušení všech smluv obsahujících zneužívající ujednání, ale k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, rovnováhou skutečnou, která může nastolit rovnost mezi těmito stranami, přičemž je třeba upřesnit, že dotčená smlouva musí kromě změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání v zásadě nadále existovat bez jakékoli jiné změny. Pokud

je tato poslední podmínka splněna, dotčená smlouva může být na základě čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 zachována, je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy bez zneužívajících ujednání právně možná, což je třeba ověřit na základě objektivního přístupu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. března 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, body 40 a 51, jakož i ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 57).

- 40 Z toho vyplývá, že samotný čl. 6 odst. 1 druhá část věty směrnice 93/13 nestanoví kritéria pro určení, zda může smlouva nadále existovat bez zneužívajících ujednání, ale ponechává na vnitrostátním právním řádu, aby je v souladu s unijním právem stanovil, jak rovněž v podstatě uvedl generální advokát v bodě 54 svého stanoviska. Možnost zachování smlouvy, jejíž některá ujednání byla prohlášena za neplatná, musí být tedy v konkrétní situaci v zásadě posuzována s ohledem na kritéria stanovená vnitrostátním právem.
- 41 Pokud jde o meze stanovené unijním právem, které musí být v této souvislosti dodrženy vnitrostátním právem, je třeba zejména upřesnit, že v souladu s objektivním přístupem uvedeným v bodě 39 tohoto rozsudku není možné, aby bylo postavení jedné ze smluvních stran vnitrostátním právem považováno za rozhodující kritérium pro budoucí osud smlouvy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. března 2012, Pereničová a Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, bod 32).
- 42 Ve sporu v původním řízení se zdá, že předkládající soud nevyklučuje, že po prostém zrušení ujednání o kurzovém rozpětí může úvěrová smlouva dotčená ve věci v původním řízení v zásadě nadále existovat v takové pozměněné podobě, jak byla popsána v bodě 36 tohoto rozsudku, ale má pochybnosti o tom, zda jeho vnitrostátní právo takovou změnu smlouvy umožňuje.
- 43 Z toho, co bylo uvedeno v bodech 40 a 41 tohoto rozsudku, přitom vyplývá, že pokud má vnitrostátní soud za to, že na základě příslušných ustanovení vnitrostátního práva není zachování smlouvy bez jejích zneužívajících ujednání možné, čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 v zásadě nebrání tomu, aby byla prohlášena za neplatnou.
- 44 Za takových okolností, jako jsou okolnosti dotčené ve věci v původním řízení, je tomu tak tím spíše, že z informací poskytnutých předkládajícím soudem – jak jsou shrnuty v bodech 35 a 36 tohoto rozsudku – patrně vyplývá, že by zrušení ujednání napadených dlužníky vedlo nejen k vypuštění mechanismu indexace a kurzového rozpětí, ale nepřímě i k odstranění kurzového rizika, které přímo souvisí s indexací úvěru dotčeného ve věci v původním řízení na určitou měnu. Soudní dvůr již přitom rozhodl, že ujednání o kurzovém riziku definují hlavní předmět takové úvěrové smlouvy, jako je smlouva dotčená ve věci v původním řízení, takže se jeví, že objektivní možnost zachovat úvěrovou smlouvu dotčenou ve věci v původním řízení je za daných okolností nejistá (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 14. března 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, body 48 a 52, jakož i citovaná judikatura).
- 45 S ohledem na výše uvedené úvahy je třeba odpovědět na čtvrtou otázku tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání tomu, aby vnitrostátní soud – poté, co konstatoval, že některá ujednání úvěrové smlouvy indexované na cizí měnu a úročené sazbou přímo navázanou na mezibankovní sazbu dotyčné měny mají zneužívající povahu – měl v souladu s vnitrostátním právem za to, že tato smlouva nemůže bez těchto ujednání nadále existovat z důvodu, že by jejich zrušení mělo za následek změnu povahy hlavního předmětu uvedené smlouvy.

Ke druhé otázce

- 46 Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že zaprvé důsledky pro postavení spotřebitele způsobené neplatností celé smlouvy, jak jsou vymezeny v rozsudku ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282),

musí být posuzovány s ohledem na okolnosti existující v okamžiku uzavření této smlouvy spíše než s ohledem na okolnosti existující nebo předvídatelné v okamžiku vzniku sporu, a že je zadruhé pro účely tohoto posouzení určující vůle, kterou spotřebitel v tomto ohledu projevil.

- 47 Jak v tomto ohledu vyplývá z odpovědi na čtvrtou otázku, pokud má předkládající soud za to, že podle vnitrostátního práva není zachování dotčené úvěrové smlouvy po zrušení jejích zneužívajících ujednání možné, tato smlouva nebude v zásadě moci nadále existovat ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, a bude tedy muset být prohlášena za neplatnou.
- 48 Soudní dvůr měl nicméně za to, že uvedený čl. 6 odst. 1 nebrání tomu, aby měl vnitrostátní soud možnost nahradit zneužívající ujednání ustanovením vnitrostátního práva, jež má dispozitivní povahu nebo je použitelné v případě dohody stran dotčené smlouvy, avšak tato možnost je omezena na případy, v nichž by byl po odstranění tohoto zneužívajícího ujednání soud povinen prohlásit tuto smlouvu za neplatnou v celém rozsahu, čímž by spotřebitele vystavil zvláště nepříznivým důsledkům, které by ho penalizovaly (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerne Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, body 80 až 84, a ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 64).
- 49 Pokud jde zaprvé o okamžik, k němuž musí být tyto důsledky posuzovány, je třeba poukázat na to, že tato možnost nahradit zneužívající ujednání plně odpovídá cíli čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, kterým je – jak bylo připomenuto v bodě 39 tohoto rozsudku – ochrana spotřebitele nastolením rovnováhy mezi ním a prodávajícím nebo poskytovatelem (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 57).
- 50 Vzhledem k tomu, že tato možnost nahradit zneužívající ujednání slouží k zajištění ochrany spotřebitele tak, že jsou jeho zájmy chráněny proti případným nepříznivým důsledkům, které by mohly vyplývat z neplatnosti celé dotčené smlouvy, je přitom třeba konstatovat, že tyto důsledky musí být nutně posuzovány ve vztahu k okolnostem existujícím nebo předvídatelným v okamžiku vzniku sporu.
- 51 Ochrana spotřebitele totiž může být zajištěna pouze tehdy, pokud jsou zohledněny jeho skutečné, a tedy aktuální zájmy, a nikoliv zájmy, které měl za okolností existujících v okamžiku uzavření dotčené smlouvy, jak rovněž v podstatě uvedl generální advokát v bodech 62 a 63 svého stanoviska. Stejně tak důsledky, proti kterým musí být tyto zájmy chráněny, jsou ty důsledky, které by skutečně vznikly za okolností existujících nebo předvídatelných v okamžiku vzniku sporu v případě, že by vnitrostátní soud prohlásil tuto smlouvu za neplatnou, a nikoliv důsledky, které by vyplývaly z neplatnosti této smlouvy ke dni uzavření uvedené smlouvy.
- 52 Tento závěr není zpochybněn skutečností, na níž poukazuje banka Raiffeisen, že čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13 váže posouzení zneužívající povahy smluvního ujednání na všechny okolnosti „v době uzavření smlouvy“, které provázely její uzavření, neboť účel tohoto posouzení se zásadně liší od účelu posouzení důsledků vyplývajících z neplatnosti smlouvy.
- 53 Pokud jde zadruhé o význam, jenž je třeba prisuzovat vůli, kterou spotřebitel v tomto ohledu projevil, je třeba připomenout, že Soudní dvůr – v souvislosti s povinností vnitrostátního soudu podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vyloučit, dle potřeby i bez návrhu, použití zneužívajících ujednání – uvedl, že tento soud nemá povinnost vyloučit použití dotčeného ujednání, pokud spotřebitel poté, co byl uvedeným soudem upozorněn, nemá v úmyslu namítnout zneužívající a nezávaznou povahu dotčeného ujednání, čímž s tímto ujednáním vyslovuje svobodný a vědomý souhlas (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. února 2013, Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, body 23, 27 a 35, jakož i citovaná judikatura).

- 54 Směrnice 93/13 tedy nejde tak daleko, aby vytvořila povinný systém ochrany před používáním zneužívajících ujednání ze strany prodávajících nebo poskytovatelů, který zavedla ve prospěch spotřebitelů. Pokud se proto spotřebitel rozhodne tento systém ochrany raději nevyužít, tento systém se neuplatní.
- 55 Obdobně platí, že pokud se uvedený systém ochrany před zneužívajícími ujednáními neuplatní, když s jeho uplatněním spotřebitel nesouhlasí, musí mít tento spotřebitel *a fortiori* právo zabránit tomu, aby byl na základě téhož systému chráněn proti nepříznivým důsledkům způsobeným neplatností celé smlouvy, nepřije-li si dovolávat se této ochrany.
- 56 S ohledem na výše uvedené úvahy je třeba na druhou otázku odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že zaprvé důsledky pro postavení spotřebitele způsobené neplatností celé smlouvy, jak jsou vymezeny v rozsudku ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), musí být posuzovány s ohledem na okolnosti existující nebo předvídatelné v okamžiku vzniku sporu, a že je zadruhé pro účely tohoto posouzení určující vůle, kterou spotřebitel v tomto ohledu projevil.

K první otázce

- 57 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby byly mezery ve smlouvě, jež vznikly zrušením jejich zneužívajících ujednání, překonány pouze na základě vnitrostátních ustanovení obecné povahy, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, jež mimo jiné vyplývají ze zásady spravedlnosti nebo ze zvyklostí.
- 58 Jak bylo v tomto ohledu připomenuto v bodě 48 tohoto rozsudku, Soudní dvůr vyložil čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 v tom smyslu, že nebrání tomu, aby v případě, že by neplatnost celé smlouvy vystavila spotřebitele zvláště nepříznivým důsledkům, vnitrostátní soud zhojil neplatnost zneužívajících ujednání obsažených v této smlouvě tak, že je nahradí ustanovením vnitrostátního práva, jež má dispozitivní povahu nebo je použitelné v případě dohody stran uvedené smlouvy.
- 59 Je třeba zdůraznit, že uvedená možnost nahradit zneužívající ujednání – která je výjimkou z obecného pravidla, že dotčená smlouva zůstává pro strany závaznou pouze tehdy, může-li nadále existovat bez svých zneužívajících ujednání – je omezena na ustanovení vnitrostátního práva, jež mají dispozitivní povahu nebo jsou použitelná v případě dohody stran, a je založena zejména na tom, že se u takových ustanovení má za to, že neobsahují zneužívající ujednání (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, bod 81, jakož i ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 59).
- 60 Tato ustanovení totiž mají odrážet rovnováhu, kterou chtěl vnitrostátní zákonodárce nastolit mezi všemi právy a povinnostmi stran některých smluv pro případ, že se strany buď neodchýlily od standardního pravidla, které vnitrostátní zákonodárce pro dotyčné smlouvy stanovil, nebo si výslovně zvolily, že se použije pravidlo, které pro tento účel zákonodárce zavedl.
- 61 I za předpokladu, že taková ustanovení, jako jsou ustanovení uvedená předkládajícím soudem, mohou – s ohledem na jejich obecnou povahu a na nutnost zajistit jejich funkčnost – účinně nahradit dotyčná zneužívající ujednání tak, že vnitrostátní soud pouze jedna nahradí druhými, se však v každém případě v projednávané věci nezdá, že by tato ustanovení byla předmětem zvláštního posouzení zákonodárce pro účely nastolení této rovnováhy, takže se na tato ustanovení nevztahuje domněnka neexistence zneužívající povahy uvedená v bodě 59 tohoto rozsudku, jak v podstatě rovněž uvedl generální advokát v bodě 73 svého stanoviska.

62 S ohledem na výše uvedené je třeba na první otázku odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby byly mezery ve smlouvě, jež vznikly zrušením jejich zneužívajících ujednání, překonány pouze na základě vnitrostátních ustanovení obecné povahy, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, jež mimo jiné vyplývají ze zásady spravedlnosti nebo ze zvyklostí, a která nejsou ustanoveními dispozitivními ani ustanoveními použitelnými v případě dohody smluvních stran.

K třetí otázce

63 Podstatou třetí otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že brání zachování zneužívajících ujednání obsažených ve smlouvě, pokud by jejich zrušení vedlo k neplatnosti této smlouvy a pokud má soud za to, že by tato neplatnost měla pro spotřebitele nepříznivé důsledky.

64 Úvodem je třeba uvést, že se tato otázka týká případu, kdy není možné nahradit zneužívající ujednání způsobem popsaným v bodě 48 tohoto rozsudku.

65 Je třeba připomenout, že čl. 6 odst. 1 první část věty směrnice 93/13 vyžaduje, aby členské státy stanovily, že zneužívající ujednání „nejsou [...] pro spotřebitele závazná“.

66 Soudní dvůr toto ustanovení vyložil v tom smyslu, že pokud vnitrostátní soud považuje smluvní ujednání za zneužívající, má povinnost jej nepoužít, přičemž jedinou výjimkou z této povinnosti je případ, že spotřebitel poté, co byl uvedeným soudem upozorněn, nemá v úmyslu uplatnit zneužívající a nezávaznou povahu dotčeného ujednání, čímž s tímto ujednáním vyslovuje svobodný a vědomý souhlas, jak bylo připomenuto v bodě 53 tohoto rozsudku.

67 Pokud tedy spotřebitel nedá souhlas k zachování dotyčných zneužívajících ujednání nebo proti tomuto zachování vysloví námitky – jak je tomu patrně ve věci v původním řízení – není uvedená výjimka použitelná.

68 S ohledem na výše uvedené je třeba na třetí otázku odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání zachování zneužívajících ujednání obsažených ve smlouvě, pokud by jejich zrušení vedlo k neplatnosti této smlouvy a pokud má soud za to, že by tato neplatnost měla pro spotřebitele nepříznivé důsledky, nedal-li spotřebitel k jejich zachování souhlas.

K nákladům řízení

69 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (třetí senát) rozhodl takto:

1) Článek 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání tomu, aby vnitrostátní soud – poté, co konstatoval, že některá ujednání úvěrové smlouvy indexované na cizí měnu a úročené sazbou přímo navázanou na mezibankovní sazbu dotčené měny mají zneužívající povahu – měl v souladu s vnitrostátním právem za to, že tato smlouva nemůže bez těchto ujednání nadále existovat z důvodu, že by jejich zrušení mělo za následek změnu povahy hlavního předmětu uvedené smlouvy.

- 2) Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že zaprvé důsledky pro postavení spotřebitele způsobené neplatností celé smlouvy, jak jsou vymezeny v rozsudku ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), musí být posuzovány s ohledem na okolnosti existující nebo předvídatelné v okamžiku vzniku sporu, a že je zadruhé pro účely tohoto posouzení určující vůle, kterou spotřebitel v tomto ohledu projevil.
- 3) Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby byly mezery ve smlouvě, jež vznikly zrušením jejich zneužívajících ujednání, překonány pouze na základě vnitrostátních ustanovení obecné povahy, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, jež mimo jiné vyplývají ze zásady spravedlnosti nebo zvyklostí, a která nejsou ustanoveními dispozitivními ani ustanoveními použitelnými v případě dohody smluvních stran.
- 4) Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání zachování zneužívajících ujednání obsažených ve smlouvě, pokud by jejich zrušení vedlo k neplatnosti této smlouvy a pokud má soud za to, že by tato neplatnost měla pro spotřebitele nepříznivé důsledky, nedal-li spotřebitel k jejich zachování souhlas.

Podpisy.